

Europese eenwording en technologiebeleid

PETER HAGEDOORN*

Het gaat niet goed met de industriële ontwikkeling in Europa. Op toonaangevende gebieden heeft Europa een duidelijke achterstand op de Verenigde Staten en Japan. Zo wordt meer dan 3/4 van de computers in de VS gemaakt. Europa komt zelfs achter Japan, en is in tegenstelling tot de beide anderen netto-importeur van computers. Bij de grootste tien computerbedrijven ter wereld zijn geen Europese. En de computerbusiness is geen uitstervende industrietak. Over zo'n vijftal jaren zal de computerindustrie de auto-industrie in omzet passeren, over 10 à 15 jaar de olie-industrie.

Soortgelijke berichten gelden voor andere in opmars zijnde industrieën, zoals consumenten-elektronica, alsook het daarmee samenhangende gebied van de telecommunicatie. Op het gebied van de biotechnologie staat Europa nu nog sterk, maar er zijn sterke aanwijzingen, dat de VS en Japan hardnekkig bezig zijn West-Europa snel in te halen. Op het gebied van nieuwe materialen, zoals keramiek, composiet materialen en koolstofvezels, zal Europa alle zeilen bij moeten zetten om een paar posities vast te houden.

Worden de Europese bedrijven zo slecht gemanaged? Neen, er is iets anders aan de hand. Er zijn twee kenmerkende verschillen tussen enerzijds de VS en Japan en anderzijds West-Europa. Ten eerste profiteren de VS en Japan van een gigantische open thuismarkt. Minstens zo belangrijk is echter dat op Europees niveau geen actief technologiebeleid wordt gevoerd.

Eerst wat betreft de open thuismarkt. Velen zien dit als hét probleem van Europa. Het slechten van de grenzen, het afstemmen van normen, standaarden en andere regelgeving, het doen verdwijnen van nationale protectie inclusief nationale subsidieregelingen, het zijn allemaal noodzakelijke voorwaarden om de Europese industrie dezelfde uitgangssituatie te geven als de Japanse of Amerikaanse. De vraag is echter of de open thuismarkt, waarvan iedereen de noodzakelijkheid inziet, een voldoende voorwaarde is. De voorsprong van Japan en de VS op technologiegebied vindt zijn oorzaak namelijk ook in een krachtig, stimulerend technologiebeleid.

Dit gebeurt in de VS en Japan op zeer verschillende wijze. In Japan werkt men volgens het zogenaamde interventiemodel, waarbij de overheid samen met de industrie poogt belangrijke nieuwe technologiegebieden te ontwikkelen. Er worden veel researchprojecten opgezet, enigszins vergelijkbaar met de Europese ESPRIT en EUREKA programma's. Het verschil is dat

Europa er net mee is gestart en dat Japan deze route al enkele decennia volgt en er naar verhouding veel meer geld aan uitgeeft.

In de VS heeft men de laatste jaren een gunstig klimaat voor het bedrijfsleven geschapen door belastingverlagingen, versoepeling van milieuwetgeving en enige ad-hoc steun aan enkele bedrijven. Het voeren van een actief industriebeleid paste echter niet bij het Amerikaanse systeem. Het ei van Columbus werd gevonden in het krachtig stimuleren van overheidsaankopen, vooral op gebieden als ruimtevaart en defensie. Het gaat hierbij om een gestructureerde vraag van gigantische omvang over lange termijn, waardoor de industrie op verantwoorde wijze kan investeren in lange termijn-onderzoek en productie-methoden.

Als rechtvaardiging van dit beleid wordt natuurlijk de defensie gebruikt, of bij de ruimtevaart de wetenschappelijke vooruitgang, niet het stimuleren van de industrie; het netto-eindresultaat is echter een industrie- of technologiebeleid dat uniek is in de wereld.

Wat stelt Europa daar nu tegenover? Vooralsnog betrekkelijk weinig. De interne markt is nog lang niet open en van een krachtig, stimulerend beleid op Europees niveau is nauwelijks sprake met uitzondering van enkele succesrijke programma's (ESPRIT, EUREKA e.d.) van overigens geringe financiële omvang.

De situatie dreigt zelfs nog ernstiger te worden dan hij al was. Terwijl de Europese Commissie er alles aan trachtte doen beleid op Europees niveau te voeren, zien we dat met name de grote landen Frankrijk, de BRD, het VK, maar ook de kleinere, een nationaal technologiebeleid gaan opzetten.

Nederland heeft (in navolging van de grote andere Europese landen) grote informatica, energie, biotechnologie programma's e.d. of is bezig deze op te zetten; vanuit nationaal perspectief bezien positief, maar vanuit Europees perspectief inefficiënt, verspillend en soms zelfs contraproductief. Ieder Europees land wil op vrijwel alle belangrijke technologiegebieden eigen activiteiten verrichten, zonder dat er sprake is van een reële afstemming op Europees niveau.

Nu is een zekere overlap niet ernstig, en daarnaast zijn betrokken onderzoekers, die elkaar over de grenzen wel kennen, vaak wel zo verstandig zoveel mogelijk hun onderzoek op elkaar af te stemmen. Dit neemt echter niet weg dat het voor Europa als geheel een dure en inefficiënte zaak is dat ieder land een autonoom technologiebeleid voert.

Wil Europa mee blijven tellen op wereldniveau dan dient er een Europees technologiebeleid te komen, waarbij de fouten zoals gemaakt met het landbouwbeleid vermeden worden.

* Peter Hagedoorn is technoloog, werkzaam bij een informatica-bedrijf en voormalig lid van het Hoofdbestuur van D66.

- Enkele ingrediënten hiervoor zouden kunnen zijn:
 - het oprichten van Europese in plaats van nationale researchinstituten op alle technologische sleutelgebieden. Het gaat er niet om nieuwe centra op te richten, maar veel zou al bereikt kunnen worden, door nationale instituten (bijvoorbeeld TNO) te Europeaniseren, zodat alle landen er op dezelfde wijze aan bijdragen en van profiteren;
 - het jaarlijks afstemmen van de nationale technologieprogramma's met de (programma's van de) Europese Commissie. Dit dient dan zodanig te gebeuren dat nationale programma's elkaar op logische wijze aanvullen, en met de mogelijkheid dat ieder land participeert in de programma's van andere landen;
 - het maken van bindende Europese afspraken bij overheidsaanschaffingen ten aanzien van standaarden en normen. Zo zou bijvoorbeeld iedere nationale overheid, conform de Europese Commissie, zich moeten binden aan de internationale afspraken over computer communicatie protocollen en systemen (het zogenaamde OSI referentiemodel);
 - de verplichting tot Europese afstemming bij het doen van supergrote, innoverende overheidsaanschaffingen (bijv. boven een bepaald bedrag). Het moet bijvoorbeeld niet meer mogelijk zijn dat nationale PTT's dezelfde mate van vrijheid houden als nu bij de aanschaf van grote aantallen digitale telefooncentrales, de aanleg van grote infrastructurele projecten e.d. Hetzelfde geldt voor defensie, energie, infrastructurele werken van Europees belang, e.d. Door dit op Europees niveau te gaan coördineren ontstaat er ruimte voor de industrieën om research en productie op de (lange termijn) vraag op Europees niveau af te gaan stemmen. Een en ander moet tot effect hebben dat nu nog nationale industrieën, Europese industrieën worden en voor alle Europese overheden volgens globaal dezelfde regels kunnen leveren. Overigens geeft juist EUREKA op dit punt een positieve impuls;
 - het grotendeels afschaffen van alle nationale technologiesubsidie-maatregelen (zoals de Nederlandse INSTIR e.d.) ten gunste van dergelijke maatregelen op Europees niveau. Deze nationale steunmaatregelen dreigen steeds meer in aantal en omvang toe te nemen met als gevolg dat in het bijzonder de grootste drie landen de kleinere Europese landen, die vaak minder financieel draagkrachtig zijn, oneerlijk beconcurreren. Ter voorkoming van 'Brusselse bureaucratie' zou er overigens niets op tegen zijn om de Europese INSTIR e.d. decentraal uit te voeren;
 - en uiteraard dienen de bestaande programma's als

ESPRIT, BRITE, RACE, EUREKA e.d. te worden gecontinueerd, echter in betere afstemming met de nationale ontwikkelingen.

Bovenstaande maatregelen zouden van harte toegejuicht worden door Europese industrieën die belangrijke leveranciers zijn voor geavanceerde (dus dure) technologische produkten, in het bijzonder voor zover het de overheid als afnemer betreft. Want zoveel is duidelijk, de ontwikkelingen op technologie-gebied worden in het bijzonder geremd door de nationale belangen (op korte termijn) en de niet op Europees niveau afgestemde en weinig stimulerende overheidsvraag. In het bijzonder de Europese ministerraad is een blokkade om tot Europees beleid te komen. Hoe Europees een nationale minister ook denkt, het nationale belang verhindert hem om daadwerkelijk Europees te handelen (tenzij dit voor 100% in het verlengde ligt van het nationaal belang). Omdat de politiek het erbij laat zitten zullen we steeds meer het beeld zien dat de (nog krachtige) Europese multinationals pogen het voortouw te nemen. Als ergens politieke vernieuwing nodig is, dan is het op Europees niveau. Dat stelt ook een andere uitdaging aan de politieke vernieuwing op nationaal niveau.